

УКРАЇНА В СВІТОВОМУ ЛІСОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ: ОЦІНКА СТАНУ ТА ОСНОВНІ КОНКУРЕНТИ

Здійснено аналіз сучасного стану лісопромислового комплексу України у порівнянні з провідними країнами світу. Представлені країни-лідери по забезпеченню лісовими ресурсами у світі та наведено експортну квоту лісопаперових товарів країн з найбільш розвиненою лісовою промисловістю

Постановка проблеми. Одним із найважливіших напрямків соціально-економічного розвитку України в довгостроковій перспективі є зростання конкурентоспроможності країни в світовій економіці за рахунок якнайповнішої реалізації її конкурентних переваг в умовах збереження якості та підвищення ефективності використання наявних природних багатств.

Особлива роль у вирішенні цієї задачі повинна відводитися лісопромислому комплексу, продукція якого протягом всього технологічного циклу (від необробленої сировини до глибокої переробки) є однією з найбільш потенційно конкурентоздатних серед українських експортних товарів. Підвищення ефективності функціонування галузей ЛПК дозволить не тільки прискорити темпи зростання валового внутрішнього продукту країни, але і забезпечити значний підйом в соціально-економічному розвитку окремих регіонів.

При дослідженні проблем конкурентоспроможності українського лісопромислового комплексу, необхідно, в першу чергу, оцінити забезпеченість країн світу лісовими ресурсами і визначити конкурентні позиції України на світовому ринку лісопаперової продукції.

Стан вивчення проблеми. Ситуація, що склалася, потребує посилення уваги до розробки теоретико-методологічних засад з питань організації використання лісових ресурсів, підвищення ефективності їх відтворення, відпрацювання науково-обґрунтованих напрямків переходу всіх сфер лісового сектора економіки на прогресивні ринкові форми розвитку, як основи узгодження інтересів суспільства, лісових підприємств і навколишнього середовища.

Мета дослідження. Метою даної роботи є дослідження місця України у світовому лісопромислому комплексі, оцінка його стану та виявлення основних конкурентів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розробка наукової проблематики, пов'язаної з станом лісопромислового комплексу в останні роки посилилася. В її вирішення внесли вклад: С.А Генсірук, П.К Динька, Я.Я. Дьяченко, Я.В. Коваль, Т.А Кислова, Є.В. Мішенін, Є.В. Панков, А.П. Петров, М.В. Римар, Є.І. Сенько, І.М. Синякевич, В.В. Стьопін, В.І. Тарасов, Д.А. Телішевський, Ю.Ю. Туниця, О.І. Фурдичко, Є.І. Цурик, М.М. Цветков, Т. Моленда, та ін.

Викладення основного матеріалу дослідження. Загальна площа земель лісового фонду України в 2009 році, за даними Держобліку, становить 10,6 млн. га, з яких лісовою рослинністю вкрито 9,6 млн. га. Середній рівень лісистості території країни складає 16,1%, що на 4% нижче від оптимального значення, а в порівнянні з країнами Європи (лісистість Польщі – 29%, Німеччини – 30%, Італії – 33%, Швеції – 61%, Фінляндії – 65%) вважається недостатнім. Для того, щоб досягти оптимального рівня лісистості в Україні (який в середньому повинен становити 20% з регіональним коригуванням), потрібно засадити лісовою рослинністю близько 2,4 млн. га території [2].

У державній власності перебувають усі ліси України. У світовій практиці 84% лісів світу знаходяться в суспільній (державній) власності, але при цьому частка приватної власності на ліси зростає.

3,4 млрд. га, покритих лісом у світі (30% поверхні суші Землі), на чотири країни (Росія, Бразилія, Канада, США) припадає майже половина всієї лісової площі світу, а в десяти державах лісів немає зовсім.

За основними показниками, які характеризують забезпеченість лісовими ресурсами, Україна займає досить низькі позиції. Так, на нашу країну припадає лише 0,2% загальносвітових запасів (табл. 1). Але поряд з цим, в Україні показник площі на одного жителя становить 0,2 га, що більше ніж в Китаї (5 місце) та в Індії (10 місце).

Таблиця 1. Країни-лідери по забезпеченню лісовими ресурсами у світі

Місце країни в світі	Країна	Площа лісів, тис. га	Частка в загальній площі країни, %	Площа лісів на одного жителя, га	Частка в світі, %
1	Росія	808 790	47,9	5,7	20,5
2	Бразилія	477 698	57,2	2,7	12,1
3	Канада	310 134	33,6	9,7	7,8
4	США	303 089	33,1	1,0	7,7
5	Китай	197 290	21,2	0,1	5,0
6	Австралія	163 678	21,3	8,1	4,1
7	ДР Конго	133 610	58,9	2,4	3,4
8	Індонезія	88 495	48,8	0,4	2,2
9	Перу	68 742	53,7	2,5	1,7
10	Індія	67 701	22,8	0,1	1,7
-	Разом 10 країн	2 619 227	-	-	66,3
-	Україна	9 575	16,5	0,2	0,2
-	Світ	3 952 025	30,3	0,6	100

Джерело: Складено за доповіддю ФАО "Стан лісів – 2009"

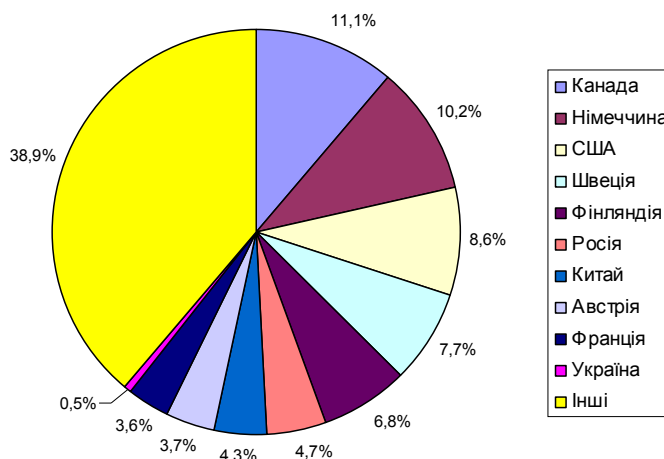
Основним недоліком інфраструктури є недостатня протяжність лісових доріг (розрізняють дороги загального користування, лісовозні та лісогосподарські дороги). Якщо порівняти за цим показником Україну з США або Австрією чи Німеччиною, то стане зрозуміло, що відставання українського ЛПК не дозволить найближчим часом різко підвищити обсяги заготівлі та вивезення лісу. Крім того, через значні розміри лісових угідь і ступеня освоєння території, а також неприступності великих площ лісового фонду для промислової експлуатації запасів деревини, в країні спостерігається значна диференціація величини даного критерію за регіонами. Зарубіжний досвід свідчить, що в зоні лісопромислової експлуатації

протяжність лісових доріг повинна складати 8-10 км на 1 тис. га лісів, а в зоні інтенсивного ведення лісового господарства – від 9 до 14 км [3].

Друга причина – незаконне вирубування лісу. В Європі показник незаконних рубок не перевищує 3%, в США та Канаді – 1%, в Японії – 3-5%. Щодо України, то за неофіційними даними цей показник досягає 30%.

Таким чином, реальні запаси деревини, заготівлі якої є економічно доцільною, не такі вже й великі.

В світовому експорті лісопромислової продукції Україна займає менше одного відсотка. В 2009 р. питома вага країни в сукупному світовому експорті лісопаперових товарів (220,9 млрд. дол. США) склала всього 0,45% (1,0 млрд. дол. США) (рис.1), в 2008 році (219,8 млрд. дол. США) – 0,46% (1,01 млрд. дол. США).

Джерело: Розраховано та складено за: [4]

Рис. 1 Україна в світовому експорті лісопромислової продукції в 2009 р.

Що стосується загальносвітового експорту та імпорту лісопромислової продукції, то в даний час він контролюється, в основному, промислово розвиненими країнами. Найбільші учасники міжнародної торгівлі лісопромисловою продукцією – Канада (11,1% світового експорту в 2009 р.), Німеччина (10,2%), США (8,6%), Швеція (7,7%), Фінляндія (6,8%), Китай, Японія, Великобританія, Італія, Франція і Росія. Двадцять п'ять найбільших країн експортерів та імпортерів в даній галузі, включаючи країни, що розвиваються, формують майже 90% світового обсягу торгівлі лісопаперовою продукцією.

За даними ФАО ООН частка країн, що розвиваються, в світовому експорті протягом 1965-1995 рр. збільшилася в два рази (з 10% до 20%), але в останні роки вона стабільно тримається на рівні 17%. В той же час в світовому імпорті частка цих країн постійно росте, що відображає постійно зростаючий попит з боку таких країн, як Китай, Індія, Мексика, Республіка Корея [4].

Не дивлячись на розширення виробництва товарів з дерева усередині країни, значна частина заготовлюваного необробленого лісу експортується. В цілому в світовій

економіці не багато країн з таким високим показником частки експорту в загальному обсязі виробництва деревної сировини – 39,7%. Так в Канаді чи Фінляндії цей показник не перевищує 3% (табл. 2), оскільки розвинені лісопромислові країни орієнтуються більше на експорт лісових товарів глибокої переробки, тобто паперу і картону.

В Україні дуже невелика частина деревини направляється на виробництво продукції глибокої переробки.

Основні країни, в які Україна здійснює експорт пиломатеріалів – Угорщина, Німеччина та Італія. Основний обсяг експорту круглого лісу України направляється в Туреччину, Словаччину, Польщу, Угорщину. Динамічно розвивається торгівля з Іспанією, Австрією, Чехією, Литвою.

В силу неефективної структури експорту Україна має дуже низькі конкурентні позиції на світовому ринку лісової продукції глибокої обробки, деревини та целюлозно-паперової продукції, наприклад на ринку пиломатеріалів її частка становить близько 1,1%.

Таблиця 2. Експортна квота лісопаперових товарів країн з найбільш розвинутою лісовою промисловістю та України в 2009 р.

Назва лісової продукції	Частка експорту у виробництві (у фізичному виразі), %						
	Канада	Німеччина	США	Фінляндія	Росія	Китай	Україна
Круглий ліс	2,4	16,0	4,5	1,7	31,2	0,5	39,7
Пиломатеріали	58,7	35,3	3,0	61,0	78,2	7,6	58,9
Деревні плити	63,5	49,2	7,0	76,6	21,4	13,7	24,2
Целюлоза деревна	47,0	33,9	13,4	19,1	29,3	0,5	31,3
Папір та картон	4,6	7,7	5,2	28,8	4,0	5,1	10,6

Джерело: Розраховано та складено за: [4]

На лісовому ринку спостерігається значний розрив в цінових параметрах на українські оброблені лісопромислові товари та подібну продукцію, виготовлену в розвинених країнах-експортерах світового ринку. Ціни на вітчизняні товари із деревини порівняно нижчі за середньосвітові. Це викликано рядом причин, найважливішими з яких є недостатньо висока якість, невідповідність товарного вигляду продукції західним нормам та відсутність сертифікатів міжнародного зразка.

Низька конкурентоспроможність українських лісових товарів глибокого ступеня переробки, тобто з високою доданою вартістю, також є результатом невисокої якості. На цей показник впливає низький технічний і технологічний рівень виробництва. В лісовій промисловості не вистачає сучасної продуктивної техніки, яка дозволяє випускати конкурентноздатну продукцію відповідно до вимог світового ринку. Основна частина парку машин і устаткування морально і фізично застаріла. Отже, участь України в світовій лісовій торгівлі в даний час не відповідає тому потенціалу, яким володіє країна.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, розвиток світового лісопромислового виробництва постійно супроводжується поглибленням та розширенням процесу спеціалізації окремих країн на випуску тієї або іншої продукції на високому якісному рівні,

що дозволяє цим країнам монополізувати виробництво окремих видів лісоматеріалів, напівфабрикатів і готових виробів. Тому неминуче між країнами, навіть з високо розвиненим лісопромисловим виробництвом, постійно відбувається міждержавний обмін, тобто експорт та імпорт лісопаперової продукції.

Список використаних джерел

1. Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка: Підручник / С.І. Дорогунцов, Т.А. Заяць, Ю.І. Пітюренко та ін.; За заг. ред. д-ра екон. наук, проф., чл.-кор. НАН України С.І. Дорогунцова. – К.: КНЕУ, 2005. – 988 с.
2. Статистичний збірник України за 2009 р. – К.: Консультант, 2010. – 568 с.
3. www.ukrstat.gov.ua
4. www.fao.org

КОВАЛЬ Олександр Олександрович – здобувач кафедри менеджменту Черкаського державного технологічного університету

Наукові інтереси:
 – стан та тенденції розвитку сучасного лісопромислового комплексу України,
 – конкурентоспроможність як умова розвитку економічних систем